

діяльністю. Зберегла свою частку сімейного архіву. Померла у Празі в 1975 році.

Доля Миколи Косача, громадського діяча, після закінчення Київського політехнічного інституту інженера-агронома, нерозривно пов'язана з долею Волині. У Колодяжне неодноразово приїздив його син Юрій Косач, відомий зарубіжний український поет, прозаїк, драматург.

Наймолодша з великої родини Ізидора Косач-Борисюк викладала у вищих навчальних закладах України; перекладач, автор спогадів «Колодяжне». У 1949 році емігрувала до США, де за її сприяння видано книгу її сестри Ольги «Леся Українка. Хронологія життя і творчості».

Поряд із навчанням і вихованням дітей Ольга Петрівна Косач вела активне літературне, наукове та громадське життя. У 1925 році обрана членом-кореспондентом Всеукраїнської академії наук. Академік Євген Шабліовський (наш земляк із Каменя-Каширського) у вступній статті до видання її творів у 1971 році наголошував: «Серед ... активних діячів українського літературного процесу в похмуру добу 70–80-х років XIX ст. бачимо

й Олену Пчілку. Її художня творчість відбила окремі суттєві тенденції тогочасної літератури, а разом з тим ідеї й настрої середовища, серед якого вона виростала і про яке писала. Її видавнича, літературно-критична та перекладацька діяльність стала помітним компонентом тогочасної української літератури» [3].

Діти Олени Пчілки успадкували від матері стійкість та відданість українській національній ідеї, пронесли через десятиліття гордість за свою родину, зберігали для нащадків сімейні архіви (частину з яких передано в музеї Волині), склали їй вінок слави своїми здобутками.

Коханій мамі присвятила Леся Українка вірш «Вечірня година», прекрасні рядки якого ми повторюємо, говорячи про наш чудовий край:

Ой чи так красно в якій країні,

Як тут, на нашій рідній Волині! [4]

Рідна Волинь береже пам'ять про видатну родину Косачів, про талановиту матір талановитих дітей. Педагоги краю на славних традиціях освіти і виховання в Косачів будують освітні системи, виховують своїх учнів гідними громадянами України. Про це свідчать і матеріали цього заходу.

Література

1. Пчілка Олена. Автобіографія. *Леся Українка і сучасність*: зб. наук. пр. Т. 5. Луцьк: Волин. обл. друк., 2013. С. 568.
2. Леся Українка. Документи і матеріали. 1871–1970 рр. Київ: Наук. думка, 1971. С. 85.
3. Пчілка Олена. Твори. Київ: Дніпро, 1971. С. 5.
4. Українка Леся. Вечірня година. *Зібр. творів*: у 12 т. Т. 1. Київ: Наук. думка, 1975. С. 83.

УДК 37.0:908 (477.82)

Г. В. Бондаренко,
кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства і музейної справи
СНУ імені Лесі Українки, заслужений працівник народної освіти України

Родина Косачів в освітньому просторі Волині

Ідеться про відзначення 170-річчя Олени Пчілки та 70-річчя Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки. Охоплено важливі питання використання, впливу досвіду і традицій родини Косачів у сучасній освіті та вихованні. Представлено дослідження науковців і нові видання, які можуть бути використані у роботі учителів та вихователів.

Ключові слова: волинезнавство, лесезнавство, Леся Українка, Олена Пчілка, освітній простір, краєзнавці.

Bondarenko H. V. The Kosaches in the Educational Field of Volyn.

The article deals with celebrating the 170th anniversary of Olena Pchilka and the 70th anniversary of Literary-Memorial Museum-Estate of Lesia Ukrainka in Kolodiazhne. The important issues of

using and influencing the experience and traditions of the Kosaches in modern education and upbringing are covered. Researches of scientists and new editions which can be used in work of teachers and educators are presented.

Key words: Volyn studies, leseznavstvo, Lesia Ukrainka, Olena Pchilka, educational space, regional experts.

Постановка проблеми. З нагоди 170-річчя від дня народження Олени Пчілки варто ще раз

підкреслити важливість родини Косачів у волинезнавстві.

Звернення до святинь – важливий виховний момент у житті кожної людини і нації. В українців такими місцями є шевченківські на Черкащині, на Львівщині – Івана Франка. Таким місцем на Волині, куди приходять тисячі українців щороку, є музей у с. Колодяжному Ковельського району. Учні, студенти, громадяни різного віку ідуть поклонитися пам'яті геніальної дочки нашого народу Лариси Петрівни Косач, а науковці, письменники, митці намагаються почерпнути творче натхнення від спадщини родини Косачів, де кожна постать – батька, матері й дітей – це творча лабораторія виховання особистостей, якими пишається нація.

Життя і творчість цієї сім'ї є важливою складовою курсу волинезнавства, який запроваджено в системі освіти Волинської області. Постійно дослідники намагаються відшукати нові й нові факти про Косачів [1].

Виклад основного матеріалу. 70 років літературно-меморіальний музей Лесі Українки зберігає спадщину цієї родини і популяризує її. Кілька разів змінювалася і поповнювалася експозиція, у фонд постійно додаються нові знахідки й експонати, відкрито філію – музей одного твору в Нечимному, де представлено історію драми-феєрії «Лісова пісня». Співпраця з Колодяженським музеєм надихнула відомого лесезнавця Григорія Аврахова видати монографію з науковим аналізом 12-томника творів Лесі Українки [2]. Колодяжене займає важливе місце у дослідженнях Алли Дибі, яка постійно вивчає творчість Лесі Українки і бере участь у заходах в освітньому просторі Волині. На увагу заслуговують видання, які розширюють уяву про життя і діяльність, освіту і виховання у родині Косачів, про що пишуть І. Денисюк і Т. Скрипка [3], зокрема, один із перших бібліографічних покажчиків про Олену Пчілку [4]. У 2001 році проведено конференцію «Вічні берегині» у Новограді-Волинському [5].

Поряд зі щоденною музейною роботою важливе місце займають заходи, які поступово охоплюють усе більше тих, хто не байдужий до своєї національної культурної спадщини. Про це свідчать постійні наукові ювілейні конференції у Колодяжному: «Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури» [6], яка відбулося чотири; три – присвячені Олені Пчілці [7]. Педагогічні читання за участю освітян Волинської області у Луцьку і Ковелі варто продовжувати, щоб наступні покоління знайомилися з вихованням і навчанням дітей у родині Косачів.

Великою за представництвом учасників була конференція у червні 2014 р. «Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури», доповіді й повідомлення якої вміщено в 51-му випуску «Минулого і сучасного Волині та Полісся» у 2016 р.

Працівники музею беруть активну участь у регіональних, всеукраїнських і міжнародних конференціях з науковими доповідями і повідомленнями. У музейному просторі Волині постійно відбуваються різні виставки, педагогічні читання, конференції, що популяризують спадщину родини Косачів. Серед них цікавою й оригінальною

була виставка «Леся Українка та родина Косачів в екслібрисі» [8], каталог якої розкриває багатство цієї оригінальної мистецької тематики.

Продуктом творчої співпраці музейних працівників, краєзнавців, літературознавців стало трикнижжя до 135-річного ювілею Лесі Українки «...Ті вічні пісні, ті єдині спадки...»: збірник публікацій про творчу співпрацю Лесі Українки і Климента Квітки «Піснею народною натхнені», «Народні мелодії» з голосу Лесі Українки, записані К. Квіткою, «Колодяженські пісні з рукописного зошита в записках Лесі Українки та Ольги Косач» у факсимільному відтворенні [9].

170-річчя від дня народження Олени Пчілки стало новою віхою в переосмисленні цієї непересічної особи: матері, творчої людини, педагога і громадського діяча. У Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Волинській обласній науковій універсальній бібліотеці імені Олени Пчілки відбулися ювілейні наукові конференції, у Ковельській міській гімназії імені Олени Пчілки – краєзнавчі педагогічні читання за участю Волинського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти й обласної організації Національної спілки краєзнавців України із залученням учителів області та відомих краєзнавців.

Можна уявити собі масштабність громадської і наукової діяльності Олени Пчілки як засновниці вітчизняної дитячої драматургії та етнографа – збирачки народної вишивки і члена-кореспондента Академії педагогічних наук УРСР. Її зібрання народних вишивок та орнаментів видано у двох альбомах, вони можуть сьогодні бути взірцем для створення національного вбрання. Один із них, упорядкований В. Комзюк і Н. Пушкар, складає 31 лист великого формату, де представлено вишивки, тканини, писанки [10].

Слід віддати належне музейним працівникам і науковцям Волині, які багато зробили для популяризації образу Олени Пчілки. Вшанування пам'яті, збереження творчої спадщини родини Косачів приваблює фахівців і нащадків. Практично жодна нова серйозна публікація про цю сім'ю – наукова, літературна чи журналістська – не може обійтись без документів і матеріалів музею в Колодяжному.

Н. Сташенко стала упорядником подарункового комплекту й автором літературознавчої публікації «...Та в нас пісні її лишилися, В яких живе душа жива...», куди увійшли твори Лесі Українки «На крилах пісень» та її переклади з «Книги пісень» Г. Гейне [11]. Вона також упорядковувала п'ять томів публікацій наукової конференції до 130-річчя Лесі Українки [12].

З 2014 року лесезнавство поповнилося новими виданнями про родину Косачів. Перевидано ряд творів, зокрема «Лісова пісня» [13], про яку зібрані відгуки й рецензії різних часів В. Комзюк і Н. Пушкар [14]. В урочищі Нечимному влаштовано музей цього безсмертного твору. В. Комзюк, Л. Мерзвинська, Н. Пушкар підготували до видання поему Олени Пчілки «Козачка» [15], де йдеться про складну жіночу долю. Волинські сюжети з життя Лесі Українки у вигляді краєзнавчих нарисів також підготували В. Комзюк і Н. Пушкар [16]. Творча діяльність

цих дослідниць належно пошанована Національною спілкою краєзнавців України у 2012 р. – премією імені академіка Петра Тронька. Втім, вони представили ще одну важливу сторону діяльності мами і доньки, спрямовану на дитячу літературу, і в 2015 році з'явилися книги Олени Пчілки і Лесі Українки для дітей [16].

На музейному святі в Колодяжному у 2015 році звучала Шубертова соната, до якої доклала свого таланту Олена Пчілка [17].

У Колодяжному відбувалися семінари учителів і краєзнавців спільно з ученими Академії педагогічних наук України, на яких розглядалися питання виховання дітей і використання народної педагогіки у родині Косачів.

У 2016 р. за упорядкуванням В. Комзюк, Н. Пушкар, А. Силюк вийшла кишенькового формату книга віршів Лесі Українки «Слово, моя ти єдина

зброе...» [18] до 145-річчя від дня її народження. Її підготовлено для воїнів АТО і вона мала обкладинку у вигляді камуфляжної форми. У цих поезіях «звучить любов до України та до волелюбного українського народу, тривога та всеперемагаюча віра в його перемогу в багаторічній боротьбі за свободу».

Звичайно, що існує ряд видань, які мають важливе значення для вивчення творчої і педагогічної спадщини Лесі Українки і Олени Пчілки. Але настав час створити багатотомне енциклопедичне видання, де музейні матеріали з Колодяжного займуть чільне місце. Поруч з ними стоять твори, збірники документів і матеріалів В. Комзюк і Н. Пушкар [19], О. Рисака [20], А. Семенюка [21], С. Скоклюка [22] та інших не лише волинських науковців і краєзнавців, які сприятимуть підготовці такого видання.

Література

1. Кривенко О. Невідомі листи Олени Пчілки. *Українське літературознавство*. Львів, 1990. Вип. 55. С. 113–119; Родина Косачів і волинці: спогади, перекази / записи, впорядкування і прим. Олекси Ошуркевича. Луцьк: Волин. обл. друк., 2002. 64 с.; Прижиттєві документи і матеріали Лесі Українки та родини Косачів: каталог-довідник. Луцьк: Ініціал, 1996. 40 с.: іл.
2. Аврахов Г. Леся Українка: проблеми текстології та історії друку (До дванадцятитомного видання творів, 1975–1979): монографія. Луцьк: Твердиня, 2007. 228 с.
3. Денисюк І., Скрипка Т. Дворянське гніздо Косачів. Львів: Наук.-видавн. т-во «Академічний експрес», 1999. 270 с.
4. Олена Пчілка – талановита письменниця, мудра мати: бібліограф. показчик. Луцьк, 1993. 35 с.
5. Вічні берегині України: наукові праці й розвідки до 150-річчя від дня народження Олени Пчілки та 130-річчя від дня народження Лесі Українки. Новоград-Волинський: НОВОГрад, 2001. 160 с.
6. Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури: тези та матеріали. Луцьк, 1996. 42 с.; Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. 24–25 лютого 2001 р., с. Колодяжне. Луцьк: Надстир'я, 2001. 140 с.: іл.; Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. 24–25 лютого 2006 р., с. Колодяжне. Вип. 3. Луцьк: Пульс, 2006. 226 с.: іл.; Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів в історії та культурі України та Волині. Вип. 57: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 145-річчю від дня народження Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 24–25 лютого 2016 року / ред. група: Г. Бондаренко, В. Комзюк, А. Силюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 290 с.: іл.
7. Олена Пчілка і Волинь: матеріали наук.-практ. конф. 29–30 червня 1999 р. Луцьк, 1999. 111 с.; Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині: матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзнавчої конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки. Вип. 33. Луцьк: Пульс, 2009. 292 с.: іл.; Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури. Вип. 51: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 165-річчю від дня народження Олени Пчілки та 65-річчю Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 28–29 червня 2014 р. / упоряд.: А. Силюк, В. Комзюк. Луцьк, 2014. 312 с.
8. Леся Українка та родина Косачів в екслібрисі: каталог виставки творчих робіт переможців та учасників Міжнародного конкурсу книжкових знаків, приуроченого 90-річчю пам'яті Лесі Українки та 55-річчю Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки / уклад. П. Нестеренко, А. Силюк. Колодяжне, 2003. 80 с.
9. «Ті вічні пісні, ті єдині спадки...» (Леся Українка): у 3 част. Луцьк: Волин. обл. друк., 2006.
10. Український народний орнамент. Вишивки тканини, писанки / збирала Ольга Петрівна Косач-Драгоманова (Олена Пчілка). Вип. VIII. Репринтне відтворення першого видання 1876 р. / упорядн.: В. Комзюк, Н. Пушкар; вст. ст. Н. Стащенко. Ковель: Ковел. міська друк., 2010. 31 лист.
11. Стащенко Н. «...Та в нас пісні її лишилися, в яких живе душа жива...». Ковель: Ковел. міська друк., 2011. 40 с.
12. Леся Українка і сучасність (до 130-річчя від дня народження Лесі Українки): зб. наук. пр. Т. 1–5. Луцьк: Волин. обл. друк., 2003–2007.
13. Українка Леся. Лісова пісня: драма-феєрія в 3-х діях. З портретом автора і додатками. Київ: Друкарня В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. 88 с. (Факсимільне вид. Луцьк-Ковель: Надстир'я, 2015. 88 с.).
14. «Лісова пісня» Лесі Українки в рецензіях / упоряд. Н. Пушкар, І. Несторук, В. Комзюк. Луцьк-Ковель: Надстир'я, 2015. 120 с.
15. Пчілка Олена. Козачка Олена: поема / передм., підготовка до друку В. Комзюк, Л. Мерзвинської, Н. Пушкар. Луцьк: Надстир'я, 2014. 58 с.: іл.
16. Олена Пчілка – дітям / упорядн. В. Комзюк і Н. Пушкар. Львів: Априорі, 2015. 76 с.: іл.; Леся Українка – дітям / Д. Іваницька. Львів: Априорі, 2015. 64 с.: іл.
17. Пчілка Олена. На спогад Шубертової серенади / Олена Пчілка; авт. тексту І. Щукіна, упоряд. А. Силюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 16 с.
18. Українка Леся. «Слово, моя ти єдина зброе...» / упоряд. В. Комзюк, Н. Пушкар, А. Силюк. Луцьк, 2016. 292 с.: іл.
19. Її ж. Мрії зламане крило: зб. творів, док. і спогадів. Київ: Веселка, 1993. 222 с.: іл.
20. Рисак О. Леся Українка і Агатангел Кримський. *Філологічні студії*. Вип. 2. Луцьк, 1997. С. 21–27.
21. Семенюк А. Олена Пчілка. *Семенюк А. Ковель: минуле і сучасне*. Луцьк: Надстир'я, 2000. С. 240–243; Його ж. Косачі: статті, нариси, поезія. Луцьк: Надстир'я, 2014. 184 с.: іл.
22. Скоклюк С. Нечімле: повість. Луцьк: Надстир'я, 1996. 144 с.; Його ж. Олена Пчілка: роман-есе. Луцьк: Надстир'я, 1999. 252 с.